

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира Винниченка**

Кафедра *філософії, політології та психології*

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
Харченко Ю.В.

«38» серпня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФІЛОСОФІЯ»

для студентів першого бакалаврського рівня вищої освіти

спеціальність: Всі спеціальності першого бакалаврського рівня вищої освіти
шифр за ОПІ 2020

Б.ЗП.ОК 3

форма навчання: Денна та заочна

Робоча програма «ФІЛОСОФІЯ» укладена для студентів денної та заочної форми навчання першого бакалаврського рівня освіти всіх спеціальностей

Укладачі: Харченко Ю.В. доктор філософських наук , доцент, Харченко С.П., кандидат філософських наук, доцент Русул О.В., кандидат філософських наук, доцент.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії, політології та міжнародних відносин

Протокол «28» серпня 2020 року №1

Завідувач кафедри Харченко Ю.В.

2020 рік
2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
<i>Кількість кредитів – 3</i>	<i>Спеціальність:</i> для студентів денної та заочної форми навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти всіх спеціальностей	Нормативна	
<i>Контактні години – 56</i>		Рік підготовки	
<i>Консультації – 4</i>		2-й	2-й
<i>Загальна кількість годин – 90</i>		Семестр	
		4-й	4-й
<i>Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 години на тиждень</i>	Рівень вищої освіти: перший бакалаврський	Лекції	
		20 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4 год.
		Самостійна робота	
56 год.	78 год.		
		Вид контролю: Екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія» є: світоглядно-методологічна підготовка студентської молоді, що сьогодні є неможливою без філософії як теоретичної основи духовної культури.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія» є:

- освоєння історико-філософських, соціально-філософських знань та сучасних глобальних проблем людства;
- формування та розвиток високоморальних ціннісних орієнтирів молоді людини в сучасному життєвому просторі.

В результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі **загальні компетентності:**

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові

цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ПРН 03. Аналізувати суспільно й особистісно значущі світоглядні проблеми, усвідомлювати цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України.

ПРН 10. Знати основи психології, педагогіки, а також фундаментальних і прикладних наук (відповідно до спеціалізації) на рівні, необхідному для досягнення інших результатів навчання, передбачених цим стандартом та освітньою програмою.

ПРН 20. Емпатійно взаємодіяти, відповідати за прийняття рішень в межах своєї компетенції, дотримуватися стандартів професійної етики.

- обґрунтовувати з позицій філософії досягненнях гуманітарних наук, інших форм людської духовності;
- застосовувати критичне мислення як оціночне ставлення до ідей, гіпотез, тощо;
- самостійно, креативно, творчо мислити;
- здійснювати філософський аналіз таких проблем, як філософське розуміння світу, суспільства, людини;
- оволодіння багатоаспектною проблематикою аналізу суспільства і природи;
- усвідомлення соціуму як складного, багатоманітного і суперечливого явища;
- засвоєння соціальної взаємодії та її синтез через такі практики соціального буття як: матеріальна, духовна, культурно-побутова;
- визначати самосвідомість як вагому складову постійного самовдосконалення індивіда протягом життя;
- використовувати абстрактне мислення як чуттєве відображення процесів пізнання;
- встановлювати кореляцію важливих питань етики, релігієзнавства, логіки, філософії науки, сучасної духовної культури людства.

Програмні результати навчання:

Знати:

- основні етапи розвитку світової та вітчизняної філософії, провідну проблематику цих етапів та особливості побудови світоглядних знань;
- видатних представників світової та вітчизняної філософії, їх вихідні ідеї;
- провідні проблеми сучасної філософії та орієнтуватися в їх змісті;

- значення основних філософських термінів;
- особливості релігійного світосприйняття;
- суттєві особливості та функції етичних цінностей;
- форми та рівні практичної діяльності;
- особливості універсальних законів діалектики;
- рушійні сили суспільного розвитку;
- тенденції розвитку соціально-етнічних спільностей та процеси культурної глобалізації;
- основи науково-технічної революції;
- сутність політики як соціального явища;
- тенденції розвитку економічної глобалізації;
- специфіку розвитку інформаційного суспільства.

Уміти:

- зіставляти та аналізувати переваги і недоліки певних філософських позицій;
- порівнювати частково-наукові та філософські знання певних проблем;
- опрацьовувати філософські тексти;
- аналізувати проблеми сучасного життя із використанням філософських понять, категорій і термінів;
- використовувати закони діалектики при взаємодії з економічними, політичними та культурними складовими соціального буття;
- пояснювати мультикультурні практики їх оптимальність і ціннісне значення в розвитку процесів культурної глобалізації;
- дотримуватись принципу толерантності в міжкультурній комунікації;
- вести діалоги на паритетних засадах співробітництва та колегіальної і гендерної рівності;
- визначати особливості різних форм і типів світогляду в духовній культурі людства.

3.

Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ

Тема 1. *Предмет філософії.*

Тема 2. *Формування філософських традицій.*

Тема 3. *Філософія Античності.*

Тема 4. *Філософська думка Середньовіччя та Відродження.*

Тема 5. *Філософія Нового Часу та Просвітництва.*

Тема 6. *Німецька класична філософія.*

Тема 7. *Сучасна західна філософія.*

Розділ 2. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

Тема 8. *Філософія свідомості.*

Тема 9. *Соціальна філософія та філософія історії.*

Тема 10. *Філософська антропологія.*

Розділ 3. ФІЛОСОФІЯ НАУКИ

Тема 11. *Єдність світу та багатоманітність реальності.*

Тема 12. *Матерія і дух. Природа.*

Тема 13. *Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння.*

Тема 14. *Основні проблеми гносеології.*

Тема 15. *Філософія науки.*

4. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	п	с. р.		л	п	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Частина 1.								
<i>Тема 1. Предмет філософії</i>		2	1	0		1	0	0
<i>Тема 2. Формування філософських традицій.</i>		2	1	0		0,5	0	0
<i>Тема 3. Філософія Античності.</i>		2	1	0		0,5	0	0
<i>Тема 4. Філософська думка Середньовіччя та Відродження.</i>		2	1	0		0,5	0	0
<i>Тема 5. Філософія Нового Часу та Просвітництва.</i>		2	1	0		0,5	0	0
<i>Тема 6. Німецька класична філософія.</i>		1	1	0		0,5	0	0
<i>Тема 7. Сучасна західна філософія.</i>		1	1	0		0,5	0	0
Частина 2.								

<i>Тема 8. Єдність світу та багатоманітність реальності.</i>		1	1	0		0	1	0
<i>Тема 9. Матерія і дух. Природа.</i>		1	1	0		0	1	0
<i>Тема 10. Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння.</i>		1	1	0		0	1	0
Частина 3.								
<i>Тема 11. Основні проблеми гносеології.</i>		1	1	0		0	1	
<i>Тема 12. Філософія свідомості.</i>		1	2	16		0	0	8
Частина 4								
<i>Тема 13. Соціальна філософія та філософія історії.</i>		1	1	23		0	0	40
<i>Тема 14. Філософська антропологія.</i>		1	1	6		0	0	30
Частина 5.								
<i>Тема 15. Філософія науки.</i>		1	1	0		0	0	0
Усього годин:	90	20	14	56	90	4	4	78

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Частина 1.		14
1.	Предмет філософії.	1
2.	<i>Формування філософських традицій: Схід і Захід – два типи філософування. Становлення античної філософії.</i>	1
3.	<i>Філософія Античності.</i>	1
4.	<i>Філософська думка Середньовіччя та Відродження.</i>	1
5.	<i>Філософія Нового часу та Просвітництва.</i>	1
6.	<i>Німецька класична філософія.</i>	1
7.	<i>Сучасна західна філософія.</i>	1
Частина 2.		7
8.	<i>Єдність світу та багатоманітність реальності.</i>	
9.	<i>Матерія і дух. Природа.</i>	1
10.	<i>Універсальні зв'язки буття. Діалектичне світорозуміння.</i>	1
Частина 3.		2
11.	<i>Основні проблеми гносеології.</i>	1
12.	<i>Філософія свідомості.</i>	1

13.	<i>Соціальна філософія та філософія історії.</i>	1
14.	<i>Філософська антропологія.</i>	1
15.	<i>Філософія науки.</i>	1
РАЗОМ:		14 год.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Частина 1.		20
1.	<i>Особливості, провідні ідеї та представники української філософії.</i>	20
Частина 2.		25
2.	<i>Соціальна філософія та філософія історії.</i>	14
3.	<i>Філософська антропологія.</i>	11
Частина 3.		11
4.	<i>Глобальні кризи та проблеми сучасної цивілізації. Доля людства.</i>	11
РАЗОМ:		56 год.

7. **Індивідуальні завдання:** Не передбачено.

8. Методи навчання

Основні форми освітнього процесу при вивченні дисципліни «Філософія»:

- навчальні заняття;
- самостійна робота студентів;
- робота в науковій бібліотеці ЦДПУ імені В. Винниченка та мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

Види навчальної роботи студентів:

- лекція з використанням структурно-логічних схем;
- семінарське заняття;
- консультація;
- залік.

У процесі вивчення дисципліни «Філософія» застосовуються наступні методи навчання:

За типом пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- проблемного викладу;
- дослідницький;
- відповідно до логіки пізнання:

- аналітичний;
- індуктивний;
- дедуктивний;

За основними етапами процесу:

- формування знань;
- формування умінь і навичок;
- застосування знань;
- узагальнення;
- закріплення;
- перевірка;

За системним підходом:

- стимулювання та мотивація;
- контроль та самоконтроль.

За джерелами знань:

- словесні – розповідь, пояснення, лекція;
- наочні – демонстрація, ілюстрація.

За рівнем самостійної розумової діяльності:

- проблемний;
- частково-пошуковий;
- дослідницький;
- метод проблемного викладання.

9. Методи контролю

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансфертною накопичувальною системою здійснюється шляхом поточного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

9.1. ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ

Поточний контроль – це оцінювання навчальних досягнень студента (рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, включених до змістових модулів) під час проведення аудиторних занять, організації самостійної роботи, на консультаціях (під час відпрацювання пропущених занять чи за бажання підвищити попереднє оцінювання) та активності студента на занятті.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання студентом тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;

- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань.

Критеріями оцінки є:

усні відповіді:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- емоційність та переконаність;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;

виконання письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

Максимальний бал за виступ з питань певної теми модуля на **семінарському занятті – 5 балів:**

- **5-4 б.** ставиться, коли студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, бачить міжпредметні зв'язки, наводить аргументи, робить покликання на потрібну літературу. Обов'язковим є ознайомлення з додатковою літературою, її опрацювання і використання під час розкриття питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує.
- **2,5-3 б.** ставиться, коли студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, коментарем теоретичного матеріалу. Не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей.
- **1,5-2 б.** ставиться студентові, який засвоїв матеріал на рівні переказування, відтворює вивчене не завжди логічно, припускається помилок.
- **0,5-1 б.** одержує студент, який невпевнено переказує матеріал, не завжди вправно ілюструючи його. Під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок.

До 15-ти балів студент може отримати за виконані завдання **самостійної роботи** з певної теми модуля, з урахуванням якості, повноти виконання завдання.

До 5-ти балів ставиться студентові, який робить вдалі доповнення протягом семінарських занять з певної теми модуля, виправляє неточності, однак при цьому індивідуально не виступає з окремих питань;

До 20-ти балів ставиться студентові, який підготував значний за обсягом та

змістом конспект до семінарських занять з певної теми модуля;

10 балів одержує студент, який старанно працював упродовж заняття, виконував вправи, залучався до колективних обговорень тощо.

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів.

За рішенням кафедри студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі – роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, були учасниками олімпіад, конкурсів тощо можуть нараховуватися додаткові бали: **до 25 балів**.

35 балів студент може отримати за плідну роботу на лекції та семінарі.

Студент, який не з'явився на заняття (з поважних причин, підтверджених документально), а отже, не мав **поточних оцінок**, має право повторно пройти поточний контроль під час консультацій. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

Дві контрольні роботи у формі чотирирівневих завдань передбачено за результатами вивчення тем модуля 1 і модуля 2.

Тривалість виконання контрольних завдань не повинна перевищувати двох академічних годин.

До контрольних робіт допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю.

Для проведення контрольних робіт розроблено контрольні завдання двох варіантів, які є рівнозначні за трудомісткістю.

За виконання контрольних робіт студент отримує бали, які враховуються в процесі розрахунків підсумкової семестрової оцінки:

- максимальна кількість балів – **40 (1-ша робота), 30 (2-га робота)**.

У процесі виконання контрольних завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами, які визначені викладачем. Студентові забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами та користуватися матеріалами, крім дозволених. За умови порушення студентом установлених правил виконання контрольних завдань викладач позбавляє можливості продовжувати виконання контрольних завдань, не перевіряє роботу, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів незалежно від причини.

Результати контрольних робіт доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання.

Перескладання контрольних робіт допускається в терміни, визначені викладачем, під час поточних консультацій.

9.2. ПІДСУМКОВИЙ (СЕМЕСТРОВИЙ) КОНТРОЛЬ

З дисципліни «Філософія» передбачена така форма семестрового контролю, як **екзамен**, який проводиться наприкінці семестру.

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 60 балів) визначається як сума балів поточного контролю. **Екзамен** виставляється за результатами – 40 балів максимум.

Усім студентам, які повністю виконали навчальний план і позитивно

атестовані з цієї дисципліни (набрали не менше 60 % від 100 балів) за шкалою ECTS оцінка заноситься у Відомість обліку успішності, Залікову книжку студента. Заповнена та оформлена відомість обліку успішності повертається у деканат у визначений термін особисто викладачем.

У випадку отримання менше 60 балів (FX,F) за результатами семестрового й екзаменаційного контролю, студент обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академзаборгованості.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна «Філософія»

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
Т. 1	Т.2	Т. 3	КР 1	Т. 4	Т. 5	КР 2	
5	5	5	20	5	5	15	60

T1, T2 ... T9 – теми розділів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Філософія».
2. Тексти лекцій (конспекти).

12. Рекомендована література

Основна:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія : Курс лекцій. 2 вид., випр. й доп. – К. : Генеза, 1996.
2. Андрущенко Віктор Петрович, Волович Володимир Ілліч, Горлач Микола

- Іванович, Головченко Георгій Тихонович, Губерський Леонід Васильович. Філософія : Підруч. / Микола Іванович Горлач (заг.ред.). – 2.вид., перероб. та доп. - Х. : Консум, 2000.
3. Арутюнов Вячеслав Хуршудович, Демченко Микола Миколайович, Йосипенко Сергій Львович, Кабика І. С., Круш О. О. Філософія : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Київський національний економічний ун-т. – К., 1999.
 4. Бартун Микола Петрович. Філософія : Курс лекцій / Дніпропетровська академія управління, бізнесу та права. Кафедра соціально- гуманітарних дисциплін. - Д., 1999.
 5. Бичко І. В., Бичко А. К., Горак Г. І., Добронравова І. С., Малахов В. А. Філософія : Курс лекцій:Навч. посібник для студ. вузів. - К. : Либідь, 1993.
 6. Бойченко Іван Васильович. Філософія історії : Підручник для студ. вищ. навч. закладів. - К. : Знання, 2000.
 7. Герасимчук Андрій Андрійович, Тимошенко Зоя Іванівна. Філософія: Курс лекцій : Навч. посіб. / Українсько- фінський ін-т менедж. і бізнесу. - К. : Вид-во УФІМБ, 1999.
 8. Горак Ганна Іванівна. Філософія : Курс лекцій. - К. : Вілбор, 1997.
 9. Горський Вілен Сергійович. Історія української філософії : Курс лекцій:Навч. посібник для студ. вузів. - 3.вид. - К. : Наук. думка, 1997.
 - 10.Губернський Леонід Васильович, Надольний Іван Федотович, Андрущенко Віктор Петрович, Розумний Володимир Павлович, Бойченко І. В. Філософія: Навч. посіб. для студ. і асп. вищ. навч. закл. / Іван Федотович Надольний (ред.). - 2.вид., перероб. і доп. - К. : Вікар, 2001.
 - 11.Діденко Віталій Федорович. Філософія: проблеми, категорії, теорії : Навч. посібник для ліцеїстів, гімназистів, студ. вузів. - К. : Педагогіка, 1996.
 - 12.Заїченко Георгій Антонович, Сагатовський Валерій Миколайович, Кальний Ігор Іванович, Даниленко Володимир Іванович, Гнатенко Петро Іванович Філософія : Підруч. для студ. вузів / Георгій Антонович Заїченко (ред.).- К. : Вища шк., 1995.
 - 13.Зарубіжна філософія ХХ століття. К., 1993.
 - 14.Івакін Олексій Аркадійович. Філософія : Навч.-метод. посібник для учнів юрид. училища / Одеська держ. юридична академія. - О. : АстроПринт, 2000.
 - 15.Князев Володимир Миколайович. Філософія : Короткий курс / Міжрегіональна академія управління персоналом. - 2.вид. - К., 1997.
 - 16.Кондзьолка В. В. Філософія і її історія. - Львів, 1996.
 - 17.Кубаєвський М. К. Філософія : Учбово- метод. посібник для студ. / Тернопільський медичний ін-т ім. І.Я.Горбачевського. - Тернопіль, 1995.
 - 18.Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. - Мюнхен; Львів, 1995.
 - 23.Куцоконь Микола Павлович. Вступ до філософії : Курс лекцій:Навч. посібник для студентів спец. "Філософія" / Бердянський педагогічний ін-т. - К. : ІСДОУ, 1994.
 - 24.Надольний Іван Федотович, Андрущенко Віктор Петрович, Бойченко Іван Васильович, Розумний Володимир Павлович, Буслинський В. А. Філософія:

Навч. посіб. для студ. і аспірантів гуманіт. спец. вищих навч. закладів
- К. : Вікар, 1999

25. Петрушенко Віктор Леонтійович. Філософія : Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти I-IV рівнів акредитації / В.М. Піча (наук.ред., унаочнення).
- К. : Каравела, 2001.
 26. Подольська Єлизавета Ананіївна, Парафійник Надія Іванівна. Філософія: Підручник для студ. фармацевт. вузів і фак. - Х. : Основа, 1997.
 27. Причепій Євген Миколайович, Черній Анатолій Михайлович, Гвоздецький Віктор Демидович, Чекаль Леонід Андрійович. Філософія : Навч. посібник для студ. і аспірантів вищ. навч. закладів. - К. : Аграрна наука, 2000
 28. Рассел Б. Історія західної філософії. - К., 1995.
 29. Степанов Віктор Я. Філософія для студентів та аспірантів медичного фаху : Навч. посіб. / Вінницький держ. медичний ун-т ім. М.І.Пирогова. - 3. вид., виправ. і доп. -Вінниця : Тезис, 2001
 30. Струк Й. Філософія: Курс лекцій. К., 1995.
 31. Татаркевич Владислав. Історія філософії / Андрій Шкраб'юк (пер.з пол.).
- Львів : Свічадо, 1997. - Т. 1 : Антична і середньовічна філософія.
 32. Татаркевич Владислав. Історія філософії / Олег Гірний (пер.), Януш Саноцький (пер.). - Л. : Свічадо, 1997. -Т. 2 : Філософія Нового Часу до 1830 року.
 33. Теслюк Степан Сергійович. Філософія. (Відповіді на питання студентів)
/ Луцький держ. технічний ун-т. - Луцьк : Надстир'я, 2001.
 34. Трубенко Анатолій Іванович. Історико- філософський вступ до курсу "Філософія" : Матеріали до лекцій / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка.
- К. : Редакційно- видавничий центр «Київський ун-т», 1998
 35. Тягло Олександр Володимирович, Кривуля Олександр Михайлович, Воропай Тетяна Степанівна. Філософія : Навч. посібник для юрид. вузів і ф-тів: У 2 кн.
/ Університет внутрішніх справ. - Х., 1999.
 36. Філософія науки : Конспект лекцій для аспірантів, пошукачів та магістрів / Національний технічний ун-т України "Київський політехнічний ін-т" / Вадим Миколайович Пронський (уклад.), Сергій Миколайович Комунаров (уклад.).
- К., 1997.
 37. Філософія. Світ людини : Курс лекцій / Інститут філософії НАН України; Антропологічне відділення Українського філософського фонду. - К. : Стилос, 1999
 38. Філософія : Конспект лекцій / Київський держ. торговельно- економічний ун-т / Олексій Якович Баскаков (уклад.). - К., 1997. Ч. 1., Ч. 2
- с.
49. Щерба С. П., Тофтул М. Г., Заглада О. А., Хобта І. П., Щедрін В. К. Філософія: Короткий виклад : Навчальний посібник для студ. вузів. - Житомир : Льонок, 2000 - 400 с.
 50. Янарас Христос. Нерозривна філософія : Нариси вступу до філософії / Анатолій Чердаклі (пер.), Ніна Клименко (пер.). - К. : Основи, 2000. – 276 с.